

Doc. dr Kimo Čavdar*

KARAKTERISTIKE POJMOVA „TRGOVAC“ I „TRGOVINSKI UGOVOR“ U ODREDBAMA ZAKONA O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA I ZAKONA O OBLIGACIONIM ODNOSIMA REPUBLIKE MAKEDONIJE

Apstrakt: Svrha ovog rada je da se prikaže kako je odredbama Zakona o trgovačkim društvima u Republici Makedoniji regulisan pojam „trgovac“ i kako se taj pojam odražava na odredbe Zakona o obligacionim odnosima kojima je regulisan trgovinski ugovor, bez pretenzija da se uđe u dublja teorijska razmatranja koja se odnose na to zbog čega je prihvaćen takav pristup kod regulisanja tih pojmova.

Posebno se u radu ukazuje na unifikaciju opšteg obligacionog prava i prava kojim se regulišu trgovinski ugovori u Republici Makedoniji, kao odraz tendencija koje su u nauci obligacionog prava poznate pod nazivom „komercijalizacija građanskog prava“, čime se zadovoljavaju potrebe regulative trgovačkog poslovanja i problematike koja se pojavljuje prilikom sklapanja ostalih obligacionih ugovora. Pri tome, ukazuje se na to da opšta učenja o obligacijama i institutima koja važe u obligacionom pravu i koja su regulisana Zakonom o obligacionim odnosima, važe i kod odnosa koji nastaju u trgovinskom poslovanju, tako da nije potrebno donositi poseban trgovački zakonik kojim bi bili regulisani trgovačka društva i trgovinski ugovori. U zaključku se konstatuje da je Zakon o obligacionim odnosima u Republici Makedoniji na savremeni način uredio pitanja koja su predmet obrade u ovom radu.

Ključne reči: trgovac, trgovinski ugovor, komercijalizacija građanskog prava, kaznena (zatezna) kamata, referentna stopa, izvori obligacionog prava, imenovani ugovori, trgovačka društva.

1. UVOD

Pitanje određivanja pojmova „trgovac“ i „trgovinski ugovor“ u pravnom sistemu u Republici Makedoniji, posebno kod primene Zakona o obligaci-

* Docent na University American College Skoplje, Republika Makedonija
e-mail: cavdar@uacs.edu.mk

onim odnosima, postavlja se zbog toga što se u svakodnevnom poslovnom prometu pojavljuju odnosi u kojima učestvuju trgovci sklapajući trgovinske ugovore, pa je potrebno prikazati u kojim se slučajevima u tim poslovima primenjuju drugačije odredbe od onih koje se obično primenjuju kod svakodnevnih imovinskih poslova, a koje sklapaju ostali subjekti koji se ne bave trgovinskim poslovima.

Već se u opštim odredbama Zakona o obligacionim odnosima u Republici Makedoniji (ZOO/RM) susrećemo sa pojmovima „trgovac“ i „trgovinski ugovor“, a u daljim se odredbama ovog zakona regulišu određene situacije u kojima se ovi pojmovi upotrebljavaju zbog specifičnosti odnosa na koje se te odredbe primenjuju. Pri tome, pojam „trgovac“ nije posebno definisan u ZOO/RM, zbog čega se taj zakon oslanja na pojam „trgovac“ regulisan Zakonom o trgovačkim društvima (ZTD). Pojmovi „trgovac“ i „trgovinski ugovor“, međutim, posebno su dobili na značaju kada je donet Zakon o izmenama i dopunama ZOO/RM,¹ i to u odredbama koje se odnose na kaznene (zatezne) kamate (i u nekim drugim odredbama, o kojima će dalje biti reči), jer se po prvi put određivanje kamatne stope vrši prema ZOO/RM² tako što se pri određivanju visine kamatne stope pravi razlika između kamatne stope kada su u pitanju trgovinski ugovori i kamatne stope kada su u pitanju ugovori u kojima barem jedno lice nije trgovac.³

Svrha je ovog rada da se ukaže na odredbe ZOO/RM kojima su na poseban način regulisana prava i obaveze ugovornih strana kada su u pitanju trgovinski poslovi, sa ciljem da se u praksi pravilno shvate i tumače i ispravno primene, u njihovom totalitetu i u pojedinostima. Međutim, da bismo mogli prezentirati te specifične odredbe, nužno je, na početku ovog rada, dati

1 *Službeni vesnik RM*, br. 161 od 30. decembra 2009. godine.

2 Kamatne stope zateznih kamata (preimenovane izmenom ZOO/RM u kaznene kamate) prethodno su uređivane Zakonom o visini stope zateznih kamata.

3 Sada se visina kaznene (zatezne) kamate u ZOO/RM određuje tako što se stopa kaznene kamate određuje za svako polugođe, i to u visini kamatne stope osnovnog instrumenta operacija na otvorenom tržištu Narodne banke RM (referentna stopa) koja je važila poslednjeg dana polugođa koje je prethodilo tekovnom polugođu, uvećane za deset procentnih poena u trgovinskim ugovorima i ugovorima između trgovaca i lica javnog prava, odnosno uvećane za osam procentnih poena u ugovorima u kojima barem jedno lice nije trgovac (zakonska kaznena kamata). Slično je i kada je novčana obaveza izražena ili određena u stranoj valuti, gde se stopa kaznenih kamata određuje za svako polugođe, i to u visini jednomesečne stope EURIBOR-a za evre, uvećane za deset procentnih poena u trgovinskim ugovorima i ugovorima između trgovaca i lica javnog prava, odnosno uvećane za osam procentnih poena u ugovorima u kojima barem jedno lice nije trgovac (zakonska kaznena kamata).

Karakteristično je i to da se u trgovinskim ugovorima i ugovorima između trgovaca i lica javnog prava može ugovoriti i viša stopa od stope zakonske kaznene kamate koja je važila na dan zaključenja ugovora (ugovorna kaznena kamata), no najviše do 50 procenata viša od utvrđene zakonske kaznene kamate.

sumarni pregled šta predstavlja ZOO/RM⁴ u pravnom sistemu u Republici Makedoniji i koji se pravni odnosi njime regulišu.

2. KRATAK PREGLED SADRŽAJA I RASPOREDA MATERIJE U ZAKONU O OBLIGACIONIM ODNOSIMA (ZOO) U REPUBLICI MAKEDONIJI

Prvi deo ZOO/RM nosi naslov „Osnove obligacionih odnosa (Opšti deo)“, i u njemu su sadržana osnovna pravila o obavezama i obligacionom pravu, s obzirom na to da je ZOO/RM samo jedan od izvora, ali svakako najvažniji izvor obligacionog prava. Zato u prvom delu, pored osnovnih odredaba, ZOO/RM sadrži odredbe o nastanku obaveza, pravnim dejstvima obaveza, prestanku obaveza, raznim vrstama obaveza, promenama poverioca i dužnika, pravilima za nastanak obaveza koja se odnose na pravni osnov nastanka obaveza itd. Izvori obaveze svrstavaju se u nekoliko grupa, i to:

- a) ugovor (zaključenje ugovora, zastupanje, tumačenje ugovora, nevažnost ugovora, dvostrani ugovori, opšta dejstva ugovora);
- b) prouzrokovanje štete;
- v) sticanje bez osnova;
- g) poslovodstvo bez naloga;
- d) javno obećanje nagrade;
- e) izdavanje hartije od vrednosti i drugi slučajevi predviđeni zakonom (član 17-b).

Drugi deo ZOO/RM reguliše pojedine ugovorne odnose, takozvane imenovane ugovore. To su tipični i najčešći ugovori koji se javljaju u pravnom prometu. Međutim, neki imenovani ugovori regulisani su i drugim zakonima (na primer ugovor o lizingu regulisan je Zakonom o lizingu, odnosno posebni ugovori o zakupu regulisani su Zakonom o građevinskom zemljištu, Zakonom o poljoprivrednom zemljištu, Zakonom o vodama, Zakonom o domovanju /stanovanju/ itd.). Kod ovih zakona radi se o posebnoj regulativi ugovornih odnosa koji su na opšti način regulisani ZOO/RM. Međutim, i kod ovog posebnog regulisanja ovih ugovora važe opšta pravila ZOO/RM kojima su regulisani obligacioni odnosi i ugovori, pre svega u pitanjima koja nisu

---

4 Zakon o obligacionim odnosima, čiji je uzor bio savezni Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine (ZOO/78), donet je na sednici Sobrajna RM održanoj 20. februara 2001, objavljen je u *Službenom vesniku RM*, br. 18/01, a stupio je na snagu 13. marta 2001 (član 1141. ZOO/RM). Izmene i dopune ZOO objavljene su u *Službenom vesniku RM*, br. 4/02 i 5/03, a poslednje najbrojnije izmene objavljene su u, *Službenom vesniku RM*, br. 84/08 od 11. jula 2008, sa dopunama objavljenim u *Službenom vesniku RM*, br. 161/09 od 31. decembra 2009.

regulisana tim posebnim zakonima. Pri tome se ima u vidu odredba člana 16. ZOO/RM, kojom je propisano da se na obligacione odnose koji se uređuju drugim zakonima i međunarodnim ugovorima koje je ratifikovala Republika Makedonija primenjuju odredbe ZOO/RM u pitanjima koja nisu uređena tim zakonom, odnosno međunarodnim ugovorom.

U opštim odredbama ZOO (s obzirom na svrhu ovog rada) treba posebno pomenuti odredbu člana 17. stav 1, prema kojoj se sve odredbe ZOO/RM koje se odnose na ugovore primenjuju na sve vrste ugovora, osim ako za trgovinske ugovore nije izričito drugačije određeno. Iz toga sledi da u pravnom sistemu RM ne postoji dvojnost ugovornog prava, da se uspostavlja jedinstvo ugovornog prava koje se odnosi na ugovorne odnose u koje stupaju trgovci i na druge ugovore, građanskopravne, s tim da za određene odnose koji su tipični za trgovce postoje određene norme za koje je u ZOO/RM izričito ili prećutno predviđeno da se odnose na trgovinske ugovore.

Ovaj način regulisanja građanskih obligacionopravnih odnosa i trgovinskih ugovora u ZOO/RM polazi od, u zakonodavnoj praksi primenjivane i u nauci elaborirane, tzv. „komercijalizacije građanskog prava“. Naime, u nauci se pod tim pojmom podrazumeva proces postepenog infiltriranja pravila koja važe za trgovce, odnosno odnosa između trgovaca, u drugim sferama imovinsko-pravnih odnosa.⁵ Ovo je rezultat podizanja opšteg kulturnog i tehničkog nivoa stanovništva i sve većeg rasta komercijalizacije života, smanjivanja razlike između subjekata koji se bave bilo kakvim komercijalnim aktivnostima i netrговaca, pa je zakonodavstvo u različitim zemljama prihvatilo takav način regulisanja obligacionih i trgovinskih ugovora.

U istorijskom razvoju prava, u zemljama od kojih je 1918. godine nastala bivša Jugoslavija, postojalo je posebno građansko pravo, kao opšte pravo koje je važilo za sve subjekte, a isto tako i posebno trgovinsko pravo koje se primenjivalo u odnosima između trgovaca u trgovinskim delatnostima. Međutim, usvajanjem ZOO iz 1978. godine na saveznom nivou u bivšoj SFRJ, ovaj je način regulisanja građanskog i trgovačkog prava napušten, što je prihvaćeno i u Republici Makedoniji nakon osamostaljivanja 1991. godine, donošenjem Zakona o obligacionim odnosima iz 2001.

Dakle, imajući u vidu da su međusobni odnosi koji se tiču bilo koje sarđžine ugovornog odnosa (obaveze sklapanja ugovora, obaveze ispunjenja ugovora itd.) uglavnom isti, bez obzira na to ko se pojavljuje kao subjekt u tim odnosima, nameće se zaključak da ne postoji potreba da se ova pitanja posebno i različito regulišu u zavisnosti od toga da li je u pitanju ugovor između trgovaca ili ugovor između lica koja nisu trgovci, osim ako se zakonom izričito ne predviđa primena posebnih odredaba.

5 Podrobnije videti: Jankovec, I., 1995, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Perović, S., red., Beograd, Savremena administracija, str. 53–61.

3. JEDINSTVENO UREĐIVANJE GRAĐANSKOPRAVNIH I TRGOVINSKIH UGOVORA I OPŠTE O POJMOVIMA „TRGOVAČKI UGOVOR“ I „TRGOVAC“ UREĐENIM ZOO/RM, ODNOSNO ZTD/RM

Posebna je karakteristika ZOO/RM da se odredbom stava 1. člana 17. propisuje da se odredbe ZOO/RM koje se odnose na ugovore primenjuju na sve vrste ugovora, osim ako za trgovinske ugovore nije drugačije izričito navedeno, te da su trgovinski ugovori, u smislu stava 2. tog člana, oni ugovori koje trgovačka društva, trgovci pojedinci i druga pravna ili fizička lica koja obavljaju trgovinsku delatnost zaključuju između sebe u obavljanju delatnosti koje čine predmet njihovog rada ili su u vezi sa tim delatnostima.

U ovim se odredbama daje definicija trgovinskih ugovora pa treba imati u vidu koji je njihov značaj kada se taj termin koristi u daljim odredbama ZOO/RM. Pri tome, kriterijum koji je korišćen u određivanju tog pojma je subjektivno-objektivni. Subjekti trgovinskih ugovora, u smislu pomenute odredbe ZOO/RM, jesu trgovačka društva, trgovci pojedinci i druga pravna i fizička lica koja obavljaju trgovinsku delatnost u vidu zanimanja, i koji, u svom poslovanju, zaključuju ugovore u obavljanju te delatnosti koja je predmet njihovog poslovanja ili su u vezi sa tim delatnostima. Međutim, nisu svi ugovori koje zaključuju ovi subjekti trgovinski ugovori. Ovde se primenjuje i objektivni kriterijum, tako da se trgovinskim ugovorima smatraju samo oni ugovori koje su pomenuta lica zaključila između sebe u obavljanju poslovanja i koji čine predmet njihovog rada ili su u vezi sa tim poslovanjem. Dakle, ako ovi subjekti zaključe ugovore koji se ne odnose na njihovo poslovanje ili nisu u vezi sa njihovim poslovanjem, na te se ugovore neće primenjivati odredbe ZOO koje se tiču trgovinskih ugovora.

Radi razjašnjenja ovog pitanja – da li za definiciju trgovinskih ugovora treba primeniti subjektivni ili objektivni kriterijum – treba metodom komparacije uočiti u čemu se sastoje ta dva kriterijuma i kako su oni inkorporirani u ZOO/RM. Pri tome, treba imati u vidu da u odnosu na pravni koncept trgovinskih poslova, u pravnoj teoriji, kao i u zakonodavstvu u različitim zemljama, postoje dva koncepta – subjektivni i objektivni. Prema subjektivnom konceptu, komercijalni zakon primenjuje se na lica koja se smatraju trgovcem, dok prema objektivnom konceptu, trgovačko pravo primenjuje se na one pravne poslove koji imaju karakter trgovinskog ugovora, tj. na one ugovore koji su neophodni kod poslovanja trgovaca, i koje zaključuju sami trgovci (subjekti privrede). Međutim, u nauci (i u praksi) smatra se da je ovo pitanje, koje se odnosi na to da li se prema trgovcima utvrđuje šta su trgovački poslovi ili se trgovac određuje prema trgovinskim ugovorima, neprirodno i bez velikog značaja za praksu.

Kao tipični izrazi za jednu ili drugu koncepciju⁶ navode se nemački Trgovački zakonik (pre novele iz 1998. godine)⁷ i francuski Trgovački zakonik⁸.

6 Jankovec, I., 1995, str. 59–60.

7 Tako, nemački Trgovački zakonik (pre novele iz 1998. godine) ne nabraja poslove koji se smatraju trgovinskim, kao što to čini francuski zakonik. U nemačkom Trgovačkom zakoniku pojam „trgovinski posao“ određen je određivanjem pojma „trgovac“. Naime, prema paragrafu 343. ovog zakonika, trgovinskim poslovima smatraju se svi oni poslovi jednog trgovca koje on obavlja u okviru svoje trgovačke delatnosti, a prema paragrafu 1. stav 2. nemačkog Trgovačkog zakonika trgovcem se smatra lice koje obavlja jednu od delatnosti koje se izričito nabrajaju u toj odredbi, i to pribavljanje i otuđivanje telesnih stvari (robe ili hartija od vrednosti) bez obzira na to da li se preprodaju nepromenjene ili nakon prerade, odnosno dorade; preuzimanje robe drugih lica na doradu ili preradu, osim ako se delatnost obavlja na zanatski način; preuzimanje osiguranja uz naplaćivanje premije; bankarski poslovi i poslovi zamene novca; preuzimanje na prevoz stvari ili putnika morem; poslovi prevozioca koji obavlja prevoz uz naknadu ili prevoz lica kopnom ili unutrašnjim vodenim putevima, kao i poslovi tegljenja brodova; poslovi trgovinskog posrednika ili trgovinskog zastupnika; izdavački poslovi; štamparski poslovi.

Navedeni poslovi smatraju se, prema nemačkom pravu, osnovnim trgovinskim poslovima (nem. *Handelsgrundgeschäfte*). Svako lice koje se u vidu zanimanja bavi takvim poslovima smatra se trgovcem. Pored osnovnih, postoje, prema nemačkom pravu, i pomoćni trgovinski poslovi (nem. *Handelshilfsgeschäfte*). To su poslovi koje obavlja trgovac radi lakšeg obavljanja svoje osnovne delatnosti, dakle, nekog od osnovnih trgovinskih poslova. Zbog toga što ih obavlja trgovac, za takve poslove važe propisi trgovačkog a ne građanskog prava. I kao treće, postoje uzgredni (akcesorni) trgovinski poslovi (nem. *Handelsnebengeschäfte*). To su poslovi koje trgovac povremeno obavlja i nisu karakteristični za njegovu delatnost. Obavljanjem samo uzgrednih trgovinskih poslova, niko ne može steći svojstvo trgovca. U kategoriju uzgrednih trgovinskih poslova dolaze, na primer, ugovori u delu koje s vremena na vreme zaključuje robna kuća radi održavanja svoje opreme.

Prema paragrafu 343. stav 1. nemačkog Trgovačkog zakonika, u slučaju sumnje smatra se da su svi pravni poslovi u kojima učestvuje trgovac takvi poslovi koje on obavlja u okviru svoje trgovačke delatnosti. Zato, ako vlasnik preduzeća kupuje putnički automobil, u slučaju sumnje smatra se da ga kupuje radi obavljanja delatnosti preduzeća a ne za svoje lične potrebe.

8 Prema članu 632. francuskog Trgovačkog zakonika, trgovinskim poslom smatra se svaka kupovina pokretnih stvari u cilju njihove preprodaje, bilo onakvih kakve su, bilo posle njihove obrade i upotrebe, kao i svaka kupovina nepokretnih stvari u cilju njihove preprodaje, osim ako je sticalac izvršio kupovinu sa namerom da podigne jednu ili više zgrada i da ih proda zajedno ili posebno. Isto tako, trgovinskim poslom se smatra svaki posrednički posao radi kupovine na kredit stana u izgradnji ili prodaje nepokretnosti, zatim posao preduzeća za zakup pokretnih stvari, posao manufakturnog, komisijonog preduzeća ili preduzeća za prevoz kopnenim ili vodenim putevima, posao preduzeća za snabdevanje, za agenturu, zatim svaka devizna operacija, bankarska operacija, svaka operacija javnih banaka, kao i svaka obaveza između trgovaca i banaka, ili vučena menica između bilo kojih lica. Prema članu 633.

Zanimanje „trgovac“ u zakonodavstvu Republike Makedonije određeno je odredbama Zakona o trgovačkim društvima (ZTD).⁹ Naime, trgovcem, u smislu člana 4. ZTD, smatra se svako lice koje samostalno i trajno obavlja trgovinsku delatnost radi ostvarivanja dobiti u proizvodnji, trgovini i pružanjem usluga na tržištu. Dakle, da bi se neka osoba smatrala trgovcem, potrebno je da se ispune kumulativno sledeće pretpostavke:

- a) da je pravno ili fizičko lice;
- b) da to lice pojedinačno i trajno u vidu poslovanja obavlja trgovinsku delatnost;
- c) da to čini radi ostvarivanja dobiti i
- d) da to čini u procesu proizvodnje, trgovine i pružanjem usluga na tržištu.

Iako to nije direktno navedeno u ZTD-u, u definiciju pojma „trgovac“ nesumnjivo ulazi njegov poslovni poduhvat, tj. preduzeće. Ovo stoga što trgovac, kao preduzimač, organizuje privrednu delatnost, drugim rečima, preduzeće u kome su zajedno strukturalno povezani personalni, materijalni i drugi elementi u obliku prava i poslovnog imidža, korišćenje savremene tehnologije i, uopšte, dostignuća u savremenom poslovanju. S tim u vezi, Zakon o trgovačkim društvima napustio je koncepciju preduzeća kao tržišnog subjekta kome je priznat pravni subjektivitet, već se terminom „preduzeće“ na izvestan način obeležava poslovni poduhvat trgovca (videti Zakon o stečaju iz 2006. godine, u kojem se u članu 3, između ostalog, navodi da je cilj plana reorganizacije stečajnog dužnika dalje održanje dužnikovog poslovnog poduhvata (u daljem tekstu: preduzeće). Osnovni uslov za usvajanje i implementaciju Zakona o trgovačkim društvima jeste stvaranje pretpostavke za postojanje preduzeća koje ima vlasnika, kome ono pripada. U tom smislu, u ZTD-u se navodi da je preduzeće skup prava, stvari i faktičkih odnosa koji imaju imovinsku vrednost i pripadaju trgovinskoj delatnosti trgovca, pri čemu ovi elementi čine aktivu trgovca, ali obuhvataju i njegove obaveze. Preduzeće predstavlja celovit i samostalan pravni objekat koji može biti u prometu (član 3. tačka 40. ZTD). Shodno tome, pravna sposobnost pripada trgovcu, a ne preduzeću, trgovac je nosilac društva (odatle i termin „preduzimač“), pa kada u poslovanju preduzeće učestvuje u trgovanju, tada je preduzeće samo sredstvo (instrument) putem kojeg trgovac realizuje svoje poslovanje (poslovni poduhvat). S obzirom na to, preduzeće, jer je posebna imovina koja ulazi u vlasništvo trgovca (pojedince ili pravnog lica), kao celoviti i samostalan pravni objekat može biti na tržištu, odnosno

---

francuskog Trgovačkog zakonika, trgovinskim poslovima smatra se i svaki posao koji se odnosi na brodove i pomorsku trgovinu.

9 Službeni vesnik RM, br. 28/04, 84/05, 25/07, 87/08, 42/10 i 48/10.

može se prodati, dati u zakup i uložiti kao osnivački ulog u drugom trgovačkom društvu. Iz toga sledi da se u makedonskom pravu preduzeće ne može podvesti pod pojam „trgovac“.^{10 11}

Osnovni pojam trgovca prema delatnosti kojom se bavi dat je u članu 4. ZTD, prema kojem je trgovac, u smislu tog zakona, svako lice koje samostalno u vidu zanimanja obavlja trgovinsku delatnost radi ostvarivanja dobiti proizvodnjom, trgovinom i davanjem usluga na tržištu, i to:

- 1) kupovinom pokretnih stvari u cilju prodaje u prvobitnom, prerađenom ili obrađenom obliku;
- 2) prodajom pokretnih stvari u prerađenom ili obrađenom obliku iz sopstvene proizvodnje;
- 3) trgovanjem hartijama od vrednosti i upravljanjem fondovima;
- 4) bankarskim, menjačkim i drugim finansijskim poslovima;
- 5) poslovima osiguranja;
- 6) prevozom lica i robe;
- 7) komisionim poslovima, špediterskim uslugama, uslugama skladištenja (magacionerskim) i lizingom;
- 8) trgovinskim zastupanjem i posredovanjem;
- 9) ugostiteljsko-turističkim delatnostima, informativnim delatnostima, marketingom i drugim intelektualnim uslugama;
- 10) proizvodnjom filmova, video-kaseta, audio-vizuelnih zapisa, softvera, kao i drugim sličnim delatnostima;
- 11) izdavačkim i štamparskim delatnostima i drugim poslovima povezanim sa trgovinom knjigama i umetničkim delima i
- 12) kupovinom, gradnjom i uređivanjem nekretnina radi prodaje i zakupa.

Delatnosti koje trgovci obavljaju u skladu sa odredbama ZTD-a klasifikuju se prema delatnostima navedenim u Nacionalnoj klasifikaciji delatnosti (NKD).¹² Poslovi za koje je, prema NKD, potrebna saglasnost, mogu se obavljati samo na osnovu saglasnosti, dozvole ili drugog akta državnog organa, pa

10 Netkov, M., Beličanec, T., Gradiska-Lazarevska, E., 2003, *Pravo na društva* – kniga prva, Skopje, Sigma press, str. 157–180. Autori dr Milan Netkov i dr Tito Beličanec, osvrćući se na pojam „preduzeće“ (u: Netkov, M., Beličanec, T., 2008, *Pravo na društva* – kniga druga, Skopje, str. 8–9), između ostalog, navode sledeće: „U tradicionalnoj koncepciji, preduzeće se predstavlja kao sveukupnost (zbir) prava, stvari i faktičkih odnosa i položaja. Ovako koncipirano preduzeće ne tretira se kao subjekt prava, već samo kao trgovcu–pojedincu ili trgovinskom društvu subordinirani kompleks elemenata koji služe ostvarivanju njegove delatnosti, odnosno preduzeće je samo objekt prava. Trgovac je pravni subjekt i on je nosilac prava i obaveza. Zbog toga se preduzeće ne treba identifikovati sa trgovcem. Trgovac je vlasnik preduzeća, a preduzeće prema njemu nema autonomnu egzistenciju i ne postoji odvojeno i posebno od njega.“

11 Barbić, J., 1999, *Pravo društava*, Zagreb, Organizator, str. 189–240.

12 *Službeni vesnik RM*, br. 9/06.

ih preduzimač ne sme obavljati pre dobijanja saglasnosti, dozvola ili drugog akta državnog organa, u skladu sa zakonom.

Prema članu 64. ZTD, trgovačko društvo može preduzimati pravne poslove i delatnosti samo u granicama predmeta poslovanja upisanih u trgovački registar. Pravni poslovi koje ono zaključuje, odnosno pravni poslovi koje preduzima trgovačko društvo sa, odnosno prema trećim licima i kojima je prekoračen predmet poslovanja društva upisan u trgovački registar, punovažni su osim ako trgovačko društvo dokaže da je treće lice znalo ili, s obzirom na okolnosti, moralo znati za prekoračenje. Upis predmeta poslovanja društva u trgovački registar ne znači da je treće lice znalo ili moralo znati za prekoračenje.

Pored prethodno opisane opšte klauzule iz člana 4. ZTD/RM, koja sadrži opšte uslove da bi se neko mogao smatrati trgovcem, ZTD/RM reguliše i situacije u kojima fizičko ili pravno lice može steći svojstvo trgovca, iako ne ispunjava opšte prethodno opisane uslove. Ovim propisom regulisano je više situacija koje se javljaju u poslovanju jer je neophodno potrebno da i ostala lica koja učestvuju u razmeni robe i usluga dobiju svojstvo trgovca. Dakle, trgovcem se smatraju:

- prema obliku, trgovačka društva određena ZTD-om (član 5);
- svako lice koje, u vidu zanimanja, vodi preduzeće koje prema prirodi i obimu delatnosti zahteva da bude organizovano i vođeno na način kojim se vode trgovinske delatnosti, iako nisu navedeni u članu 2. ZTD, pod uslovom da je firma upisana u trgovački registar. U oblasti poljoprivrede i šumarstva, ovo se odnosi samo na preduzeća za obrađivanje ili prerađivanje sopstvenih poljoprivrednih ili šumskih proizvoda (član 6);
- ako je firma upisana u trgovački registar, ne može se istaći da preduzeće koje se vodi pod tom firmom nije trgovačko (član 7);
- lica koja obavljaju trgovinsku delatnost, i pored toga što im, prema propisima o njenom obavljanju, nije dozvoljeno da je vrše, ili ne ispunjavaju određene uslove za njeno vršenje (član 9).

Pojedinci koji se bave slobodnim profesijama (advokati, notari, izvršitelji, doktori i drugi) ne smatraju se trgovcima u smislu ZTD (član 8).

4. NEKE ODREDBE ZOO/RM KOJE SE ODNOSE NA TRGOVINSKE UGOVORE

Određeni odnosi tipični za trgovinsko poslovanje normirani su ZOO/RM na taj način da se izričito navodi da se pomenuta odredba primenjuje na trgovinske ugovore, odnosno, kako je uočeno u pravnoj teoriji,¹³ postoje tri grupe odredaba koje se primenjuju na trgovinske poslove.

---

13 Jankovec, I., 1995, str. 55–60.

Prvo, za neke situacije koje mogu nastati u vezi sa bilo kojim ugovornim odnosom, ZOO/RM izričito predviđa konkretna pravila kada je u pitanju trgovinski ugovor. Neke odredbe ZOO/RM, prema samim tim odredbama, izričito se primenjuju samo na odnose u trgovinskim ugovorima. Takav primer su odredbe člana 11. st. 1. i 2, koje se odnose na standarde za odgovornost trgovaca, odnosno da treba da postupa sa pažnjom dobrog privrednika, kao i iste odredbe iz člana 211. stav 2. (kod posloводства bez naloga), člana 433. (kod cesije radi obezbeđenja), člana 508. stav 1. (kod čuvanja stvari za račun saugovarača), člana 584. stav 1. (kod upotrebe stvari od strane zakupca), člana 718. stav 3. (kod dužnosti prevoznika), člana 770. stav 1. (kod dužnosti primaoca ostave), člana 807. stav 1. (kod dužnosti nalogoprimca kod ugovora o nalogu), člana 832. stav 1. (kod dužnosti komisionara), član 874. stav 1. (kod dužnosti posrednika), člana 881. stav 2. (kod dužnosti posrednika kada zastupa obe strane), člana 888. stav 1. (kod dužnosti špeditera) itd., koje takođe regulišu referentne standarde za odgovornosti trgovaca, odnosno tretman kao dobrog privrednika, odnosno dobrog domaćina.

Drugo, odredbe koje se u tom pogledu odnose na trgovce sadržane su u sledećim članovima ZOO/RM kojima je (su) regulisano(e):

- član 189. stav 3. – dosuđivanje pravične naknade za povredu prava na ugled i drugih ličnih prava pravnih lica;
- član 266. stav 3. – pretpostavke za dospelost obaveze za plaćanje kaznenih (zatezних) kamata;
- član 266-a – veličina stope kaznenih (zatezних) kamata;
- član 318. stav 2. – polaganje robe u javnom skladištu u slučaju kašnjenja poverioca sa preuzimanjem robe;
- član 388. – veličina stope kod ugovornih kamata;
- član 363. – kraći rok za zastarelost potraživanja u prometu robe i usluga;
- član 401. – pretpostavka o postojanju solidarnosti kod postojanja više dužnika u trgovinskom ugovoru;
- član 450. stav 2. – načini određivanja cene u ugovoru o prodaji u privredi u slučaju kada ona nije ugovorom određena;
- član 459. stav 1. – način određivanja mesta isporuke stvari;
- član 469. stav 1. – rokovi za obaveštenje o vidljivim nedostacima kupljenih stvari;
- član 481. stav 1. – pravni odnosi između kupca i prodavca u slučaju isporuke većih količina nego što je ugovoreno u trgovinskom ugovoru;
- član 526. stav 1. – prodaja po uzorku ili modelu;
- član 1043. stav 4. – solidarna odgovornost jemca u trgovinskom ugovoru.

Treće, neki odnosi koje reguliše ZOO/RM relevantni su samo za pravna lica drugih lica koja obavljaju trgovinsku delatnost. Zbog situacije u kojoj se primenjuju određene odredbe ZOO/RM, te odredbe nisu relevantne za ostale subjekte koji učestvuju u pravnom prometu, tako da takve odredbe, iako to nije eksplicitno navedeno, po prirodi stvari ne mogu biti primenjene u ne-trgovinskim ugovornim odnosima. Takve su, primera radi, sledeće odredbe ZOO/RM:

- koje se odnose na zabranu korišćenja monopolskog položaja – član 7;
- koje se odnose na primenu običaja, trgovinske prakse i uzansi u trgovinskom poslovanju – član 15;
- koje se odnose na trgovce koji su u stalnoj trgovinskoj vezi i regulišu prećutno zaključivanje ugovora na osnovu ponude – član 34.

Neke ugovore mogu zaključiti samo trgovci, kao što su trgovinski ugovor o trgovačkom zastupanju, ugovori o posredovanju, ugovori o prevozu, ugovori za kontrolu robe i usluga i sl., dok u nekim specifičnim vrstama ugovora postoji odvojena podvrsta ugovora koje mogu zaključiti samo trgovci, kao što je slučaj sa ugovorom o uskladištenju, ugovorom o kreditu itd.

Izvan ovih zakonom regulisanih slučajeva, postoje slučajevi u kojima se jedna odredba koja se odnosi na sve ugovorne odnose ne može na isti način primeniti kada je u pitanju trgovinski ugovor i kada je reč o ugovorima koji se ne mogu smatrati trgovinskim ugovorima. To su slučajevi u kojima priroda trgovinskih ugovornih odnosa zahteva da ista pravna norma bude na jedan način primenjena kada je u pitanju odnos između dva lica koja ne obavljaju neku privrednu aktivnost, a drugi način kada je reč o njenoj primeni kod trgovinskog ugovora. Takve su, na primer, odredbe o opštim uslovima ugovora (čl. 130, 131), koje se uglavnom primenjuju kod poslovanja trgovaca ili, suprotno, odredbe člana 128. o prekomernom oštećenju, koje gotovo i ne mogu naći primenu u trgovinskim poslovima.

UMESTO ZAKLJUČKA

Na kraju, umesto zaključka ovog rada, može se konstatovati da je Zakonom o obligacionim odnosima Republike Makedonije, kao svojevrsnom kodifikacijom obligacionog prava, prihvaćeno da se njime regulišu i trgovinski ugovori, s tim da nije potrebno donošenje posebnog trgovačkog zakonika u kome bi, pored regulacije trgovačkih društava, bili regulisani i trgovinski ugovori. Na taj je način prihvaćena i savremena pojava nazvana „komercijalizacija građanskog prava“, normiranjem kojim se zadovoljavaju potrebe trgovinskog poslovanja, a normirana je i opšta problematika koja se pojavljuje prilikom sklapanja ostalih obligacionih ugovora. Naime, ima se u vidu da opšta učenja o obligacijama važe i kod odnosa koji nastaju u trgovačkom poslovanju, a kod

komercijalnih zakonika ti instituti nisu ni teorijski ni zakonodavno posebno obrađeni. Što se tiče potrebe posebnog regulisanja određenih pitanja, s obzirom na specifičnosti odnosa koji nastaju u trgovinskom poslovanju, te potrebe zadovoljene su unošenjem posebnih odredaba u ZOO koje se tiču tog poslovanja. Prema tome, može se zaključiti da je ZOO/RM na savremeni način, po uzoru na neka novija zakonodavstva (Švajcarska, Italija, Srbija, Hrvatska), uredio ova pitanja koja se odnose na unifikaciju opšteg obligacionog prava i prava kojim se regulišu trgovinski ugovori.

LITERATURA

1. Barbić, J., 1999, *Pravo društava*, Zagreb, Organizator.
2. Čavdar, K., 2011, *Komentar na Zakonot za obligacionite odnosi*, Skopje, Akademik.
3. Jankovec, I., 1995, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Perović, S., red., Beograd, Savremena administracija.
4. Netkov, M., Beličanec, T., Gradiska-Lazarevska, E., 2003, *Pravo na društva – knjiga prva*, Skopje, Sigma press.
5. Trifković, M., Simić, M., Trivun, V., 2004, *Poslovno pravo – ugovori, vrijedonosni papiri i pravo konkurencije*, Sarajevo, Ekonomski fakultet u Sarajevu.

CHARACTERISTICS OF THE NOTION OF “MERCHANT” AND “COMMERCIAL CONTRACT” IN THE PROVISIONS OF THE COMPANIES ACT AND THE CONTRACTS AND TORTS ACT OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Kimo Čavdar

SUMMARY

The definition of the notions of “merchant” and “commercial contract” in the legal system of the Republic of Macedonia, particularly concerning the application of the Contracts and Torts Act becomes an issue because in everyday legal transactions there is a number of relations in which merchants participate, concluding commercial agreements, and is hence necessary to identify the cases in which the provisions applicable to such transactions are different to those usually applicable to everyday material transactions concluded by entities that are not engaged in merchant business. The purpose of this paper is to explain how the Companies Act of the Republic of Macedonia regulates the notion of “merchant” and how does that notion reflect on the provisions of the Contracts and Torts Act governing commercial contract.

The paper has four subtitles – first – the Introduction, second – a Brief Overview of the Contents and Organisation of the Subject-Matter in the Con-

tracts and Torts Act (CTA) in the Republic of Macedonia, third – the Uniform Regulation of Civil and Commercial Contracts and, In General, More on the Notions of “Commercial Contract” and “Merchant” Regulated by the CTA/RM and CA/RM and fourth – Some Provisions of the CTA/RM Governing Commercial Contracts.

The introduction of the paper indicates that the general provisions of the Contracts and Torts Act of the Republic of Macedonia (CTA/RM) refer to the notions of “merchant” and “commercial contract” and that the further provisions of this statute regulate certain situations when these notions are used due to the specific nature of commercial relations. It also indicates that the notion of “merchant” is not specially defined in the CTA/RM, and that consequently that statute relies on the notion of “merchant” regulated by the Companies’ Act (CA).

The second part of the paper gives a short overview of the contents and the organisation of the subject-matter in the CTA/EM, coupled with a statement that the manner in which the CTA/RM regulates civil and commercial obligation relations uses as its starting point the so-called “commercialisation of civil law”, which is both applied in practice and elaborated in legal science.

The third part of the paper describes the notion of “merchant” as regulated in the Republic of Macedonia, by the provisions of the Companies’ Act. This section of the paper refers to the definition of the notion of “company”, which includes a merchant’s venture in terms of the Companies’ Act and states that a company is a set of rights, objects and factual relations that have a material value and belong to the merchant’s commercial activity, where these elements comprise the merchant’s assets, but also include his obligations. It can consequently be concluded that the legal capacity belongs to the merchant, not to the company; the merchant is the bearer of the company (hence the term “entrepreneur”), and when a company participates in trading, it is only an instrument used by the merchant to realise his operation (business venture). Hence, this part of the paper also describes the notion of a company, as regulated by the Companies’ Act.

The fourth part indicates that the CTA/RM has three groups of provisions applicable to commercial transactions. With regards to some situation that may arise concerning any contractual relations, the CTA/RM expressly prescribes specific rules regarding commercial contracts. Some contracts may be concluded only by merchants, and there are also cases when provisions concerning all contractual relations may be applied in the same manner both concerning a commercial contract and a contract that cannot be considered a commercial contract.

Finally, it can be concluded that the Contracts and Torts Act of the Republic of Macedonia, which constitutes a codification of the law of obligations, does regulate commercial contracts and that therefore there is no need to adopt a special commercial code which would, in addition to regulating

companies, also regulate commercial contracts. This also means that the modern concept of “commercialisation of civil law” is accepted in Macedonia; the relevant statute regulates both the general civil transactions and more specific, commercial transactions and contracts. The author bears in mind the fact that general theories concerning obligations are also applicable to commercial transactions, whereas these institutes are not dealt with separately concerning commercial transactions either in practice or in theory. When it comes to the need to regulate certain issues, given the specific nature of commercial transactions, these needs are satisfied by the introduction of special provisions concerning such transactions in the CTA. Consequently, it can be concluded that the CTA/RM, regulates the issues concerning the unification of general law of obligations and the law governing commercial contracts in a modern manner, following the examples of Switzerland, Italy, Serbia and Croatia.

Key words: merchant, commercial contract, commercialisation of civil law, penalty interest, reference rate, law of obligations, nominated contracts, companies.

Dostavljeno Redakciji: 14. oktobra 2012. god.

Prihvaćeno za objavljivanje: 14. decembra 2012. god.